

А. А. Плаксін

кандидат педагогічних наук,
начальник кафедри службово-бойового застосування підрозділів Національної гвардії України
Київського факультету
Національної академії Національної гвардії України

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЩОГО ВІЙСЬКОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ДИДАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

У статті описано сутність понять «освітнє середовище», «дидактична культура», «дидактична культура майбутніх учителів» з точки зору різних наукових підходів. Визначено значення впливу освітнього середовища військового закладу вищої школи на розвиток дидактичної культури майбутніх викладачів. Окреслено ефективні умови процесу розвитку дидактичної культури майбутніх учителів. Визначено змістовні компоненти дидактичної культури майбутніх викладачів вищих навчальних закладів. Проаналізовано форми активної діяльності курсантів у розвитку їхньої дидактичної культури. Наведено перелік дисциплін, що сприяють ефективному розвитку дидактичної культури майбутніх викладачів військових вищих навчальних закладів. Розкрито форми, методи, засоби розвитку дидактичної культури майбутніх викладачів військових вищих навчальних закладів. Представлено інформацію про педагогічні засоби як чинник ефективного розвитку дидактичної культури майбутніх викладачів військових вищих навчальних закладів. Серед них: лекції, семінари, дискусії, спостереження за роботою професійних менеджерів, самостійна робота з художньою літературою, написання міні-творів, підготовка доповідей, перегляд відеороликів менеджерів, професіоналів, екскурсії на крає підприємства туристичної галузі тощо, пізнавальне навчання, навчання написанню міні-творів, самооцінки та взаємні оцінки, дискусії, круглі столи за участю практиків, занурення в професійні ситуації, моделювання професійних ситуацій, ділових та рольових ігор, рольове навчання, складання життєвих і професійних планів та перспективи, стратегії професійного розвитку, професійні семінари, квести, флешмоби, ділові ігри, брейн-ринг, кейси, психологічні тренінги, індивідуальні консультації, контрольна робота, ситуаційні методи, семінари, вебінари, клуби, секції, наукові конференції, SWOT-аналіз та багато іншого. Викладено новітні інструменти та методи, що сприяють розвитку дидактичної культури майбутніх викладачів військових вищих навчальних закладів, такі, як: бізнес, психоекономічна, інтелектуальна підготовка, ділові ігри, коучинг, мозковий штурм, згуртування команд, моделювання конфліктів критичних ситуацій тощо.

Ключові слова: вищий військовий заклад освіти, дидактична культура, курсанти, освітнє середовище.

Постановка проблеми. Євроінтеграція як напрям розвитку держави неможлива без фундаментальних перетворень, зокрема без реформування системи правоохоронних органів. Отже, Національна гвардія України в цьому контексті робить усе можливе у межах своїх функцій і можливостей, щоб якнайкраще забезпечувати безпеку громадян і дотримання їхніх прав і свобод. Зокрема, й у сфері відомчої освіти породжується проблема, яка полягає в тому, що чинні підходи освітньої системи професійної підготовки майбутніх фахівців військової справи недостатньо спрямовані на кадрове забезпечення та відтворення кадрового потенціалу Національної гвардії України.

Освітнє середовище професійної підготовки курсантів у військових закладах вищої освіти нині перебуває на стадії становлення й передбачає розв'язання низки складних завдань, враховуючи багатогалузевість та її багатодисциплінарну струк-

туру професійної підготовки. Освітній процес має бути гнучким, мобільним, динамічним та відкритим, характеризуватися якістю, враховувати будь-які зміни у сфері вищої освіти. Зазначене, на наш погляд, актуалізує проблему розвитку дидактичної культури майбутніх викладачів у освітньому середовищі вищого військового закладу освіти.

Відповідно до вимог, задекларованих у Законі України «Про вищу освіту» (2019 р.) [3] і Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. [7], сьогодні провідним критерієм підготовленості майбутніх викладачів закладів вищої освіти МВС України до освітньої діяльності є спрямованість особистості на засвоєння ціннісних орієнтацій професійної діяльності, сукупність професійних і дидактичних знань, постійне вдосконалення дидактичних здібностей, умінь і навичок та їхньої реалізації шляхом творчої продуктивної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню дидактичної культури як складника професійної діяльності майбутніх викладачів вищих військових закладів освіти присвячені роботи багатьох науковців, зокрема: сутність феномену дидактичної культури майбутніх викладачів (С. Абдуліна, С. Архангельський, О. Барабаншиков, А. Бойко, Т. Березіна, С. Вітвицька, В. Гриньова, П. Гусак, В. Загвязинський, Т. Іванова, І. Ісаєв, Б. Коротяєв, П. Каптерьов, В. Клачко, Я. Коменський, В. Ледньов, О. Мороз, Н. Ничкало, М. Пирогов, О. Савченко, Г. Сагач, В. Сластьонін, О. Синчишина, Л. Тархан, Л. Толстой, К. Ушинський, І. Шамсутдінова та ін.); методологія професійної підготовки фахівців військових спеціальностей (М. Нещадний), педагогічні умови адаптації курсантів до навчання у вищих військових закладах освіти (М. Горліченко, Н. Генералова, О. Марченко, Т. Сергієнко та ін.).

Метою статті є висвітлення особливостей організації освітнього процесу вищого військового закладу освіти щодо розвитку дидактичної культури майбутніх викладачів.

Виклад основного матеріалу. Одним із показників високого професіоналізму майбутнього фахівця є вміння працювати в сучасному освітньому середовищі, що становить основу діяльності будь-якого закладу вищої освіти.

Поняття «освітнє середовище» є складним, багатовимірним і суб'єктивним. У великому тлумачному словнику сучасної української мови [1] поняття «середовище» трактується як сукупність природних умов, у яких відбувається життєдіяльність якого-небудь організму.

Як вважає Н. Горбунова, освітнє середовище закладу вищої освіти слід розглядати як засіб навчання та як фактор успішної соціально-професійної адаптації майбутнього фахівця [2]. Отже, освітнє середовище визначається як сукупність організаційно-педагогічних умов і факторів, система впливів і умов; засіб навчання, що сприяє формуванню мотивації навчаємих до саморозвитку, самоосвіти та є необхідним для професійного становлення майбутнього фахівця.

Дидактичну культуру слід розглядати як частину людської культури, в якій відображаються погляди, ідеї, способи навчання нових поколінь людей, що розкриваються в наукових і навчально-методичних працях і реалізовані в реальній педагогічній дійсності. Дидактична культура як науково-педагогічний феномен у теоретичному плані ґрунтується на значному педагогічному потенціалі культури, механізмах його акумулювання, трансформування і транслявання, які є факторами професійного становлення фахівців педагогічного профілю, забезпечуючи таким чином формування його дидактичної культури [4, с. 450; 6, с. 47].

У контексті педагогічних знань дидактична культура майбутніх викладачів вищих військо-

вих закладів освіти розглядається як складова частина загальної професійно-педагогічної культури, яка є логіко-структурованим особистісним утворенням, що включає в себе синтез таких взаємопов'язаних компонентів, як ціннісно-мотиваційний, когнітивний, технологічний, особистісно-творчий, наявність і високий ступінь сформованості яких є визначальною умовою успішного здійснення навчальної діяльності майбутнього викладача вищого військового закладу освіти.

Сутність ціннісно-мотиваційного компонента дидактичної культури полягає у сформованості в майбутнього викладача сукупності педагогічних цінностей як норм, що регламентують його освітню діяльність (цілей, засобів, відносин, якостей) і що породжує у свідомості викладача особистісну систему ціннісних орієнтацій і позитивну мотивацію до освітньої діяльності.

Когнітивний компонент включає в себе сукупність методологічних, загальнотеоретичних, дидактичних, методичних знань, що забезпечують основу дидактичної компетентності майбутнього викладача. При цьому ядром когнітивного компонента виступають дидактичні знання, що відображають сучасні теорії, концепції, закономірності, принципи, форми та методи організації освітнього процесу.

Основою технологічного компонента виступають дидактичні умови (гностичні, проектувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні), володіння якими дозволяє майбутньому педагогу здійснювати процес навчання курсантів, моделюючи оптимальні форми, методи, прийоми і способи взаємодії з тим, кого навчає.

Особистісно-творчий компонент дидактичної культури передбачає сформованість власних авторських інноваційних елементів дидактичного процесу, високий ступінь особистої творчості в освоєнні інноваційних методів і прийомів навчання, постійний розвиток креативного педагогічного мислення.

Розвиток дидактичної культури майбутніх викладачів військових закладів вищої освіти буде результативним тоді, коли буде пронизувати всі сфери та види діяльності курсантів. У межах закладу вищої освіти розвиток дидактичної культури може відбуватися не тільки через освітню та виховну роботу, але й через ознайомлення з підручниками, новими програмами та за допомогою різних форм організації навчання.

Ефективному формуванню дидактичної культури майбутніх викладачів вищих військових закладів освіти слугують такі навчальні дисципліни, як: «Ділова етика», «Цілеорієнтовна мотивація», «Акмеологічний тренінг», «Формування правової культури військовослужбовців», «Культурологія», «Тренінг розвитку комунікативної компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти»,

«Педагогічна майстерність», «Педагогічна технологія», «Психологія спілкування», «Психологія особистості», «Основи дидактики», «Педагогічна деонтологія», «Дидактичні основи професійної освіти», що дозволяють розвинути дидактичну культуру майбутніх викладачів військових закладів вищої освіти через поєднання матеріалу професійної спрямованості з проблематикою про культурні цінності, що в підсумку формує світоглядну концепцію спеціаліста, закладає основи фахового та логіко-інформаційного мислення, накопичує необхідні знання, виробляє професійні навички та вміння.

Робота щодо розвитку дидактичної культури майбутніх викладачів вищих військових закладів освіти має відбуватися не тільки в межах освітньої та науково-дослідної діяльності, але й за допомогою використання певного педагогічного інструментарію, як-от: лекції, семінарські заняття, практичні заняття, бінарні заняття, дискусії, спостереження за роботою найпідготовленіших практиків, самостійна робота з науковою літературою, підготовка доповідей, перегляд відео фіксації роботи бойових порядків, проведення виїзних занять до практичних підрозділів та навчальних центрів, когнітивні тренінги, рефлексивні тренінги, само- і взаємооцінки, круглі столи за участю фахівців-практиків, занурення в професійні ситуації, ділові й рольові ігри, рольові тренінги, професійне планування, професійні практикуми, квести, брейн-ринги, кейси, психологічні тренінги, індивідуальні консультації, виконання контрольних робіт, ситуаційні методи, майстер-класи, вебінари, воркшопи, робота гуртків, секцій, науково-практичних конференцій, SWOT-аналіз та ін.

Серед розвитку дидактичної культури майбутніх викладачів слід виокремити такі, як: експертні групи, робота в парах, коло ідей, спільний проект, броунівський рух, асоціативний куш, незакінчене речення, мікрофон, карусель, акваріум та ін., що включають елементи рефлексивної практики, ділові, психологічні, інтелектуальні тренінги, ділові ігри, коучинг-тренінги, мозковий штурм, ігри на згуртування колективу, моделювання нестандартних, конфліктних і критичних ситуацій тощо.

Ефективність розвитку дидактичної культури майбутніх викладачів вищих військових закладів освіти зумовлена тим, що в процесі організації комплексного та системного впливу різноманітних факторів у всіх видах діяльності посилюється увага до роботи з особовим складом, яка має охоплювати всі сторони формування особистості курсанта.

На прикладі діяльності НАНГУ («Національної Академії Національної Гвардії України») [5] слід відзначити, що їхньою візитівкою щодо розвитку дидактичної культури майбутніх викладачів

є налагодження міжнародної співпраці військових з метою обміну досвідом, під час яких проходять міжнародні зустрічі з представниками делегації «UNIFIER», закордонні відрядження, участь у стажуваннях, навчаннях, міжнародних семінарах і конференціях у Франції, Італії, Китайській Народній Республіці, Туреччині, Румунії, США, Німеччині, Великобританії, Казахстані, Вірменії. Також налагоджена тісна співпраця в межах євроатлантичного простору з Національною жандармерією Франції. Участь у міжнародних українсько-американських навчаннях RAPID TRIDENT, командно-штабних навчаннях «Fearless Guardian» на базі Міжнародного центру миротворчості та безпеки Західного оперативного командування Сухопутних військ Збройних Сил України, а також співпраця з офісом зв'язку НАТО.

Висновки і пропозиції. Таким чином, процес дидактичної культури майбутніх викладачів вищих військових закладів освіти є доволі складним, що потребує використання цілого ряду методик. Дослідники у своїх роботах виділяють чимало принципів, форм, методів, засобів та шляхів її розвитку. На розвиток дидактичної культури майбутніх викладачів військових закладів вищої освіти впливає ціла низка позитивних та негативних чинників, що прискорюють чи уповільнюють темп її розвитку. Для досягнення очікуваних результатів щодо її розвитку даний процес має відбуватися поетапно.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у вивченні факторів адаптації майбутніх викладачів до освітнього середовища вищого військового закладу освіти, а також виокремлення ефективних напрямів удосконалення системи адаптації суб'єктів освітнього процесу закладів вищої освіти військового спрямування.

Список використаної літератури:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Горбунова Н.В. Информационно-образовательная среда вуза как средство формирования информационной компетентности студентов. *Вестник Ишимского государственного педагогического института им. П.П. Ершова*. 2012. № 6. С. 50–54.
3. Закон України «Про вищу освіту» : чинне законодавство: (офіц. текст). Київ : ПАЛІВООДА А.В., 2019.
4. Культура и культурология : словарь / сост. и ред. А.И. Кравченко. Москва : Академич. Проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. 928 с.
5. Офіційний сайт Національної Академії Національної Гвардії України. URL: <http://nangu.edu.ua/>

6. Плаксін А.А. Педагогічні умови розвитку дидактичної культури викладачів вищих навчальних закладів МВС України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2016. 270 с.
7. Указ Президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 року «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року».

Plaksin A. Educational environment of the higher education military as a factor for the development of didactic culture for future teachers

The article describes the essence of the concepts of «educational environment», «didactic culture», «didactic culture of future teachers» in terms of different scientific approaches. The importance of the influence of the educational environment of the military institution of higher education on the development of didactic culture of future teachers is determined. Effective conditions of the process of development of didactic culture of future teachers are outlined. The substantive components of didactic culture of future teachers of higher education military establishments are determined. The forms of active activity of cadets in the development of their didactic culture are analyzed. The list of disciplines contributing to the effective development of didactic culture of future teachers of military higher education institutions is given. Forms, methods, means of development of didactic culture of future teachers of military higher education institutions have been revealed. The information on pedagogical tools as a factor of effective development of didactic culture of future teachers of military higher education institutions is presented. Among them: lectures, seminars, discussions, observation of the work of professional managers, independent work with non-fiction, writing mini-works, preparation of reports, watching videos of managers, professionals, excursions to the best enterprises in the tourism industry, cognitive training, training writing mini-works, self and mutual evaluations, discussions, round tables with the participation of practitioners, immersion in professional situations, modeling of professional situations, business and role-playing games, role training, drawing up life and professional plans and perspectives, strategies for professional development, professional workshops, quests, flash mobs, brain-rings, cases, psychological trainings, individual consultations, control work, situational methods, workshops, webinars, clubs, sections, scientific conferences, business games, SWOT analysis and more. The newest tools and methods that contribute to the development of didactic culture of future teachers of military higher education institutions are outlined, such as: business, psycho-economic, intellectual training, business games, coaching, brainstorming, team rallying, conflict modeling critical situations, etc.

Key words: *military institution of higher education, didactic culture, cadets, educational environment.*